

Gevraagd: problemen

Fred Wester

Ooit is er een heel mooi boek verschenen over de probleemstelling (Vercruijssse, 1961). Het uitgangspunt is dat de probleemstelling een redenering is waarom in het onderhavige onderzoek deze specifieke vragen worden gesteld. De formulering van de vragen is het product van een bewust keuzeproces. De redenering gaat globaal volgens de lijn: wat is het probleem, waarom is het een probleem, wat is al bekend, wat zou ik kunnen onderzoeken, hoe pak ik het globaal aan? Dat zijn allemaal informatieve ingangen (er moest heel wat gelezen worden in die tijd) om relevante invalshoeken (persoonlijke, praktische, maatschappelijke, theoretische, empirische, methodische) in het uitwerkingsproces te kunnen betrekken. Niet dat dit onproblematisch is, want er zijn veel relevante ingangen, die niet allemaal meegenomen kunnen worden, sommige worden vergeten en sommige blijven impliciet en spelen wel een rol, en je kunt niet alles en dus moeten er keuzes worden gemaakt. Dat neemt niet weg dat de redenering leidt tot bewuste keuzes en afbakening van waar je het in het onderzoek over hebt. De onderzoeksvragen krijgen daardoor een specifieke formulering, maar de betekenis daarvan ligt niet in de woorden op zich, want moet begrepen worden in de context van de betreffende redenering en afbakening.

Vanuit deze achtergrond vind ik de opvatting dat de probleemstelling bestaat uit een doelstelling en een vraagstelling erg kaal. Het lijkt erop dat je aan een zin met een doel en een zin met een vraag genoeg hebt. En geloof me, die voorbeelden kom je tegen. De betreffende zinnen staan dan op pagina 2 van het onderzoeksverslag, die dan ook nog hoofdstuk wordt genoemd, met op pagina 1 het hoofdstuk 'Inleiding'. Maar relevante invalshoeken erbij betrekken is niet alleen maar muggenzifterij, het is noodzakelijk om keuzes te kunnen maken. In dit verband is het onderscheid tussen de doelstelling *in* en de doelstelling *van* het onderzoek weinig behulpzaam. Er zijn veel meer relevante invalshoeken die moeten worden meegenomen. Bovendien heeft het onderscheid mij nooit kunnen bekoren, omdat al het onderzoek erop gericht is kennis te vergaren, uitspraken te doen over een stukje van de werkelijkheid. In het verslag van het onderzoek worden daarover conclusies getrokken, het doet er niet toe wat er vervolgens in het project gebeurt (een artikel schrijven of een proefschrift, een ingreep doen, dan wel ruzie in de tent). Soms bestaat het project uit meer dan onderzoek, soms uit meerdere opeenvolgende onderzoeken binnen een beleidstraject, soms stelt het onderzoek niks voor en soms is het alleszeggend. Maar het onderzoeksdeel wordt als onderzoek beoordeeld. Praktijkgericht onderzoek is gewoon onderzoek waarvan het praktijkrelevante extra aandacht heeft gekregen in de uitwerking van de vraagstelling. De reden daarvan zal met de onderzoekscontext te maken hebben. Maar ook niet-praktijkgericht onderzoek heeft een handelingscontext, zoals vele AIO's hebben ontdekt. Als dat niet via de relevanties onderdeel van de probleemstelling is gemaakt, kan dat in de loop van het onderzoek problemen opleveren. De onderzoekscontext is dus altijd relevant.

Dit betekent dat het bij beschrijvend, theoriegericht, probleemsigalerend, diagnostisch, ontwikkelings-, evaluatie-, implementatie- of handelingsonderzoek niet om soorten onderzoek gaat. Het gaat om specificaties van de probleemstelling gezien de relevantiecontext. Dat heeft voor de onderzoeksuitwerking wel gevolgen, maar die zijn niet in alle gevallen van diagnostisch onderzoek hetzelfde. Zoals dat ook bij theoriegericht onderzoek niet het geval is. Het heeft alleen gevolgen voor de onderzoeksvragen en het analytisch kader waarbinnen deze vragen informatief zijn; en dus voor het waarnemingsinstrument en voor... het lijkt wel onderzoek!

Kortom, maak meer werk van de probleemstelling!

Repliek

Adri Smaling

Mijn reactie op de kritische commentaren van Harrie Jansen, Piet Verschuren en Fred Wester deel ik in naar vijf thematieken. Bij elke thematiek zal ik aan de betrokken commentator(en) refereren. Zodoende wil ik het belangrijkste van de commentaren bestrijken op een inhoudelijk samenhangende manier.

De onderbouwing van de probleemstelling

De keuze voor een probleemstelling van een empirisch onderzoek moet argumentatief onderbouwd worden. Inderdaad, ik ben het hierin helemaal eens met Wester, maar deze kwestie was geen onderwerp van mijn opstel. Het ging mij om de differentiërende betekenis van de probleemstelling voor verschillende vormen van onderzoek, met name de rol daarin van de doelstelling die de onderzoeker binnen het onderzoek gerealiseerd wil zien. In mijn functie van coördinator afstudeeronderzoek en ook als scriptiebegeleider wijs ik herhaaldelijk op het belang van een dergelijke onderbouwing. Het gaat dan om een inbedding in zowel de relevante inhoudelijke literatuur (over relevante inhoudelijke theorieën bijvoorbeeld), de literatuur over relevant empirisch onderzoek dat al is uitgevoerd alsook een conceptueel kader. Elke van deze drie zaken zou idealiter een onderdeel moeten zijn van 'het theoretische kader', zoals de onderbouwing van een probleemstelling kan worden aangeduid.

De doelstelling *in* een onderzoek versus de doelstelling *van* een onderzoek

Terwijl Wester het onderscheid tussen de doelstelling *in* een onderzoek (intern doel) en de doelstelling *van* een onderzoek (extern doel) niet zo behulpzaam vindt, gebruik ik de verschillende aard en rol van deze doelstellingen nu juist om verschillen tussen de diverse vormen van kennisgericht en praktijkgericht onderzoek aan te geven. Ik volg Verschuren evenmin voor zover hij de doelstelling *in* het onderzoek exclusief blijft koppelen aan de vraagstelling van een onderzoek, dus aan kennisvragen. Op deze manier heeft immers het